

KissPál Szabolcs
Nyissátok ki a kaput!
Emléktábla, 2021.
sütti mész, 90 x 45 x 2 cm
© Fotó: Biró Dávid

felhasználhatnák az installációhoz. A plakát szerzője JEGES ERNŐ (1898–1956) volt, és felfedeztem, hogy a *Nem, nem, soha* feliratos, ismert irredenta plakátot is ő készítette, vagyis a Tanácsköztársaság és a Horthy-korszak plakátjait egyaránt. Jeges kurzusművész volt. A harmadik csavar, hogy Pannonhalmán a gimnázium dísztermében van egy szekkó (*Olasz-magyar kapcsolatok*, 1943), amit ő festett. Ez a szekkó kicsit problematikus, mivel a negyvenes évek elején avatták fel, amikor volt egy nagyon erős vonzódás a faszizmus iránt, ezen Mussolini és hasonló karakterek vannak megjelenítve. A táblaavatás alkalmával lezajlott beszélgetésen Dejcics Konrád elmondta, hogy számukra nagy lehetőség, hogy sok mindent újra gondoljanak, többek között a Jeges Ernő-szekkót.

CsJ: *Nem is volt annyira titkos a gondolat a tábla emléktáblakénti elhelyezése, hiszen a kiállításon a csavarok is ott voltak mellette. Elgondolkodva a címen, számomra két jelentése is van. Egyrészt a menedéket kereső kéri, hogy „nyissátok ki a kaput, engedjete ki”, másrészt átvitt értelemben úgy is értelmezhető, hogy az egyház tárja ki a maga kapuját és másképp forduljon a világ felé, legyen megújuló, nyitott és befogadó. Ön milyen megdondolásból adta a címet?*

KPSz: Ez azért jó kérdés, mert valóban minimum két jelentése van, de ebben a kontextusban legalább három. A mondat benne van Tulman memoárjában, és elhangzik a hangjátékban is. Tulman néhány hónapot töltött az apátságban, nagyon jól érezte magát, melegsívű fogadtatásra, a nyugalom szigetére talált. Héberül tanította a szerzeteseket, az is felmerült, hogy áttérjen a katolikus vallásra. Volt benne egy folyamatos vívódás, hogy menjen vagy maradjon. Az ott tartózkodása vége felé, Tisá Beáv ünnep napján lemegy a faluba, ahol van egy zsinagóga. Találkozik a rabbival, röviden beszélgetnek, majd visszamegy az apátságba, és akkor ismeri fel, hogy neki mennie kell. Kimegy az apátság udvarára, meghúzza a vészharangot, amire összesereglenek a szerzetesek, és kérdezik tőle, hogy mi a baj. Akkor hangzanak el az odaérkező perjel szavai, hogy „Nyissátok ki a kaput! Avigdor David ben Morenu Raw Eliyahu Tulman keresi a helyét az emberek között.” Kinyitják a kaput, Tulman leteszi a szerzetesruháját a lépcsőre, kilép a kapun, és folytatódik kalandos élete. Nagyon fontos aspektusa a címnek, hogy kifelé is, befelé is érvényes, és más az értelme mind a két használatnak.

CsJ: *A szerzetesek megnyitják a kaput a menekülő Tulman előtt, befogadják, ugyanakkor, ahogy a hangjátékban is elhangzik, megpróbálják rábeszélni, hogy vegye fel a vallásukat.*

KPSz: Igen, valóban így van, ezzel bizonyos fajta önfeladást vártak tőle.

CsJ: *A Tulman-munkájának milyen mához kapcsolódó pontja vagy üzenete van? A kapcsolódást azért tartom valószínűnek, mivel az korábbi munkáiban is mindig jelen van.*

KPSz: A Tulman-történet mához kapcsolható üzenete szándékaim szerint annyiban összetett, hogy nem (csak) az az üzenet, ami első megközelítésre evidensnek tűnik, nevezetesen a világnézeti-felekezeti szakadékok áthidalhatósága, kibékítése, nem a „szeressük egymást gyerekek” szimplista ethosza. Természetesen valamennyire ez is része, de már az első figyelmesebb olvasat is nyilvánvalóvá teszi, hogy sokkal többről van szó, amit már a cím kétértelműsége is jelez: értelmezhető a befogadásra való felszólításként, egyben az elvágódás, elengedés kifejeződéseként is, amint azt TURAI HEDVIG nagyon pontosan megfogalmazza írásában. Ennél sokkal fontosabb viszont az emlékezethez való viszonyunk tematizálása két kérdés miatt: hogyan teremtjük meg azt, illetve kollektív aspektusát tekintve miként alakítja történelemfelfogásunkat és ezáltal jelenünk megértését, alakítását? A megteremtés hogyanjára ad választ az emléktáblaállítás aktusa: tekintve, hogy a Tulman-történetet mindössze egyetlen forrás támasztja alá (a memoár), hitelessége némiképp megkérdőjelezhető, de kétségbe nem vonható, így felhatalmaz bennünket (művészként és magánemberként egyaránt) azzal a szabadsággal, hogy egy részben hipotetikus történetet hitelesnek minősítsünk. Magyarán: az *emlékezeti stratégiánk* kialakításáért mindannyian felelősek vagyunk. A történelemfelfogás tekintetében pedig (ami talán a legfontosabb aspektusa a műnek), a változatos – és esetenként egymásnak ellentmondó – kollektív emlékezetek fragmentumainak újrendezése oly módon, hogy a hivatalos történelemverziók mindenkori ideológiai és manipulatív torzulásait leleplezze. Ezáltal pedig felhatalmazzon bennünket saját történelmünk „visszavételére” (re-appropriation), összetett és elfogulatlan, sémáktól mentes és autonóm újraértelmezésére, ebből fakadóan a jelenben zajló ideológiai-politikai folyamatok árnyaltabb megértésére.

2023_8

Barnás Ferenc

TÜKRÖZŐDÉSEK

Bernát András – Peter de Thouars: *A tér tükrei*

Tihanyi Bencés Apátság Múzeuma
2023. szeptember 9 – október 8.¹

Jáva szigetén, ahol PETER DE THOUARS² született, mintegy 45 aktív vulkán található. A művész világra jövetelének évében, 1952-ben is kitört közülük egy, igaz, mintegy 800 km-re Jakartától, Peter de Thouars szülővárosától. Ez a tény, valamint a Jávát körülvevő tengerek nagyon is meghatározó élmények lehettek Thouars személyes életében és festői munkásságában, akár közvetve, akár közvetlenül. Már csak azért is, mert a későbbi haza, Hollandia, ahol élete nagy részét leélte, ugyancsak a víz közelében fekszik, ráadásul a tengerszint alatt. Az ilyen ember sokat gondol a vízre akkor is, amikor valami egészen más köti le a figyelmét: képzeleg róla, félhet tőle, a legkülönfélébb érzések támadhatnak benne, mégis, valamiképp élete természetes részének fogja tekinteni a tengert, melyet tapasztalataitól és kíváncsiságától függően jól, vagy kevésbé jól ismer. Thouars legújabb munkáit nézve azt kell mondjam, hogy jól. Aki az Alföldön született, mint BERNÁT ANDRÁS, annak gyanítom, egy bizonyos nézőpontból a tenger – legyen az történetesen pusztán a magyar – örök vágyakozás tárgya, képzelődés

¹ URL: https://www.tihanyiapatsag.hu/Latogatoink/Idoszaki_kiallitasok.html (A hivatkozott webhelyek utolsó letöltése: 2023. november 6.)
² URL: <https://dethouars.com/>

Bernát András
Tér tanulmány No. 646.
2021, olaj, vászon,
70 x 100 cm

forrása, titokzatos erők hullámzó östekenője, amelyet mindig a csodával fog összefüggésbe hozni, ahogy ezt Bernát legfrissebb munkái is bizonyítják. Mivel festőkről beszélünk, ráadásul a mostani kiállításuk konkrétan víz-tematikájú/víz-fogantatású, a fenti életrajzi mozzanatok, azt hiszem, semmiképp sem elhanyagolhatók.

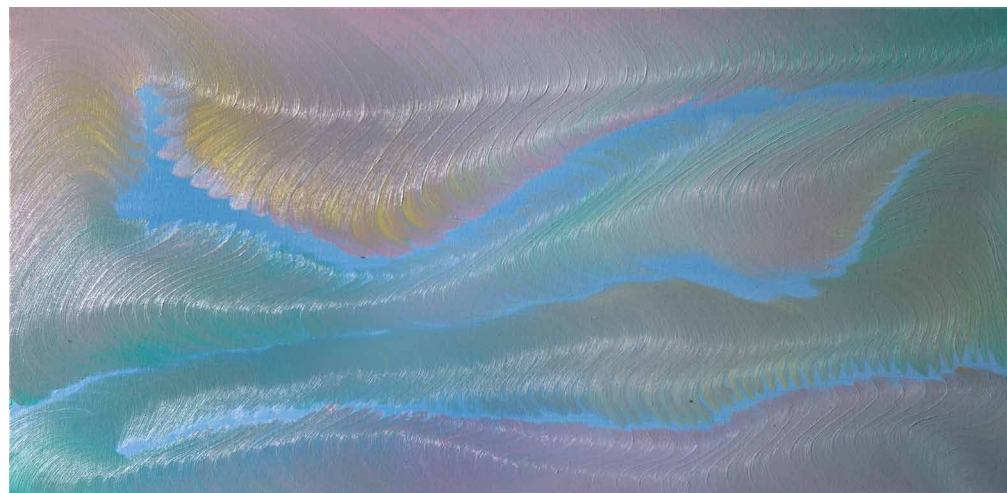
A két művész 1983-ban ismerkedett össze a Tihanyi Művésztelepen, ahol két-három héten át a többi képzőművészeti főiskolás hallgatóval együtt közösen dolgoztak. Thouars a szabad világból érkezett a félszigetre, Bernátnak alig 140 km-t kellett utaznia, mivel ő a vasfüggöny keleti oldalán, Budapesten élt. A találkozásból személyes és művészi barátság szövődött. 40 évvel később a *Veszprém-Balaton 2023 Európa kulturális fővárosa Veszprém-Balaton Eye projektje* keretében³ megint együtt dolgoztak, melynek eredménye *A tér tükrei* című közös kiállításuk, amely a Tihanyi Bencés Apátság Galériájában volt látható.⁴

A program ötletgazdáik szerint az alkotóknak a Balaton régióra reflektáló munkával kellett előállniuk. Mi más lehetett volna számukra a kiindulópont, ha nem a Balaton a maga különleges adottságaival, fényviszonyaival, páráképződéseivel, árnyékjátékaival, állandóan alakuló vizek tükreivel, a napszakokon belül is pillanatonként változó felületeivel, fodraival, hullámaival, bugyborékaival, színeivel, elszíneződéseivel, röviden: mindazzal a költői, természeti, valamint fizikai jelenséggel, amely a Balatont pásztázó iskolázatlan tekintetet is meg szokta babonázni? Hát még e két festő szemét! Ők aztán tudják, hogy – Herakleitoszt parafrázálva – nem nézhetünk kétszer ugyanarra a vízfelületre.

A két művész részben a korábban ismertett eltérő indíttatásuk miatt is adhatott eltérő festői választ a témára, ami nem jelenti azt, hogy kettőjük szemlélete és művészi felfogása gyökeresen különbözne egymástól.

Mivel a kiállításról nem tanulmányt, de még csak nem is kritikát, hanem csupán egy személyes jellegű beszámolót írok,

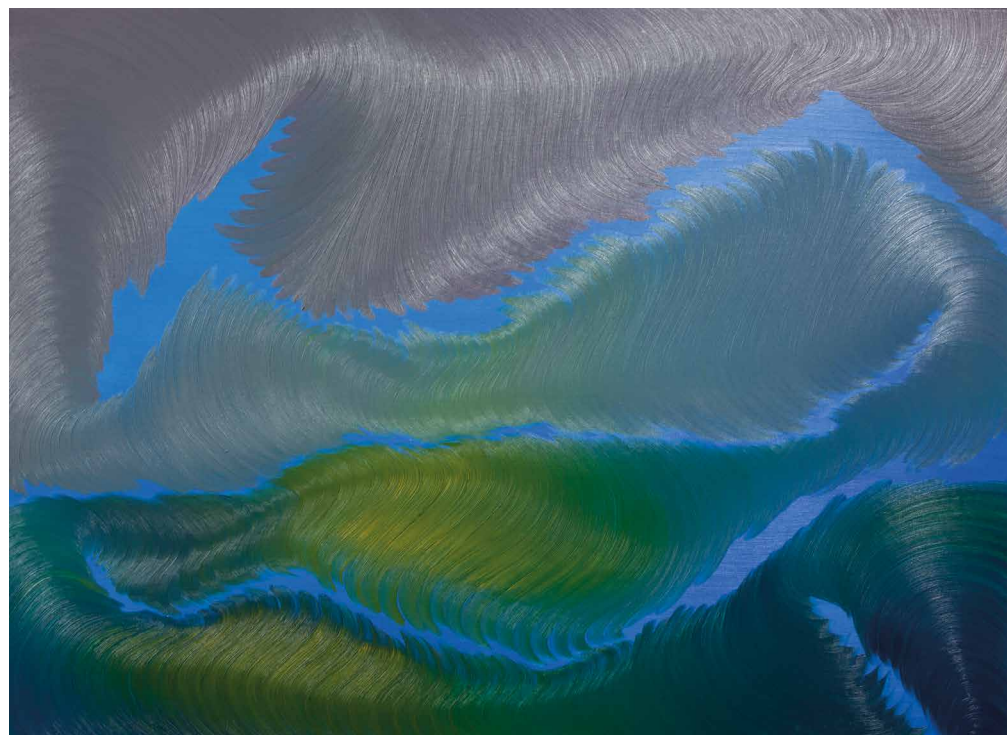
³ URL: <https://veszprembalaton2023.hu/projekt/muveszeti-rezidencia-programok>
⁴ URL: <https://veszprembalaton2023.hu/esemeny/a-ter-tukrei-peter-de-thouars-es-bernat-andras-kiallitas-tihanyi-apatsag>

Bernát András
Tér tanulmány No.704., 2023. olaj, vászon, 40x80 cm

mégpedig a „festőkben feltehetőleg végbement érzés/ézésfolyamat/ érzetfolyam egy része átkerült belém, mint nézőbe” lárifárisággal felérő hipotézissel, csupán egy-két dologra hívnám fel a figyelmet. A kiállítóterem falain egymással szemben, már-már tükörszerűen voltak installálva a munkák, nyilván nem véletlenül. A művek ezáltal nemcsak a megadott főtémára, de egymásra is reflektáltak. Míg Peter de Thouars a monokróm festészet hagyományait folytatva látszólag igen visszafogottan dolgozza fel mindazt, amit edzett szeme a Balaton vízen/körül, a pára-levegő-fény-árnyék- éj/hajnal stb. találkozási pontok mentén, apropóján és viszonylataiban lát, addig Bernát – monokróm festészetének karakteres jellemzőit megtartva – ezúttal jóval látványosabb festői megoldások mellett dönt. Thouars festményeit figyelve az a benyomásom, hogy a természeti látványt, mint kiindulópontot a néző és nézett között létrejött értelmezői/„érzelmezői” perspektívák pillanatnyiságaként viszi fel a vászonra, a táj és a víz költőiségét részben a rendszerező elme geometriai formáiba transzponálja,

Bernát András
Tér tanulmány No.701., 2023. olaj, vászon, 80x110 cm

amivel persze a világról alkotott véleményünk, a világból szerzett tudásunk/ismereteink viszonylagosságára is utal, mint mostanában oly sokan. A monokróm színfelületeken (kékek, kékekből jövő árnyalatok, sötétkékekbe folyó fél-kékek/kék-fajták, zöldek, zöldfajták, szürkék, vörösek, lilák, liláskékek, zöldkékek, feketéből feketebe mozgó, fehérből szürkébe/feketébe tartók, illetve mindezek átmenetei) hol egymástól alig megkülönböztethető vonalakat, sávokat, mezőket látok, hol pedig foltokat, pontokat, árnyékokat, vízszintes struktúrákat. Próbálom a négyzetben belüli négyzetet összhangba, *összszínbe* hozni a másikkal, és mialatt így teszek, átfut rajtam: hát nem ilyen a világ? Nem ezt kell-e nekünk is állandóan művelnünk ahhoz, hogy valami elfogadható ismeretre tegyünk szert? Nem a nagyon is egyforma felületek közti apró/halvány/stb. különbségekre kell-e újra és újra rácsodálnunk? Menjünk ki a vizekhez, és látni fogjuk, mennyire hasonló dolog történik azok felületén, mint e holland festő képein. Vagyis Peter de Thouars monokróm képein semmi visszafogottság nincs, ellenkezőleg, dinamikus, pontosság, a részletek kidolgozása, a részek egymáshoz képesti más-más elosztása és osztódása, a részlegesség egész volta tárul fel; azon részleteké, melyek egymáshoz képesti különbözőségük által, egymáshoz képest alig-alig észlelhető elmozdulásuk által nyerik el helyüket a látványban, a nézőben és a vásznon. Mindeközben a „képez” szón is agyalok: egy pillanatra felrémlik bennem, hogy itt nem a folyamat képez le, hanem én, vagyis mi, nézők „kép”-ezünk. Képeket kell magunkban kreálnunk ahhoz, hogy az adott befogadói élményben megértsük azt, ami vizuálisan elénk van rakva.

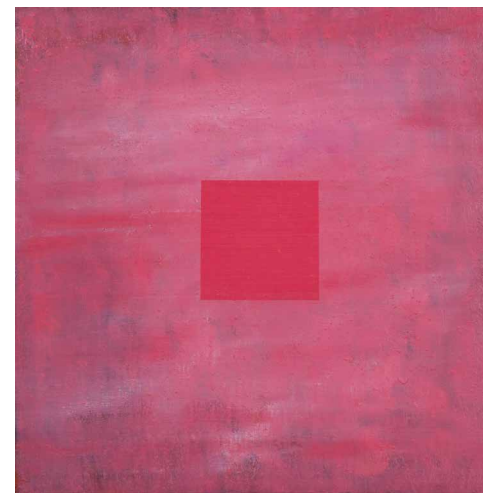
Peter de Thouars az absztrakt festészetben belül olyan monokróm képeket fest, amelyeket egyébként a tájképfestő/térfestő Bernáttól nagyon jól ismerünk (ugye, hogy e két barát művészete nem is különbözik annyira egymástól!), gondoljunk csak Bernát eddigi, több évtizedes munkásságára, amely persze egészen más, mint Thouarsé. Bernát ezúttal egy jóval látványosabb festői megoldás mellett döntött. Az utóbbi időben a Balaton-felvidéken több millió évvel ezelőtt lejátszódó vulkánkitörések emléke dolgozhatott benne, azon időszaké, amikor

2023_8

a Balaton még nem is létezett, hisz a tó kialakulásának kezdetei csupán 13-15 ezer évvel ezelőttre, vagyis nagyjából a történelmi idő kezdetére tehető. Nekem úgy tűnik, hogy Bernát képzeletét e hely évmilliókkal korábbi földtörténeti mozgásai ragadták meg. Ennyiben folytatja (vagy előkészítette?) a Neon Galériában legutoljára bemutatott *Láva* című kiállításának témáját, amely a vulkánkitörések folyamatait tette festményei tárgyává.⁵ A földtörténeti időhöz képest a történelmi idő – benne az ember történetével – másodpercnyi hosszúságú, ez utóbbi szépségével/borzalmával azonosítjuk az egész teremtést, pedig... Lám-lám, mi mindenre jó a képzőművészet...

Bernát víz-fogantatású képeinek kapcsán akkor is a térről beszélnek – Bernát festészetének igazi témájáról/tárgyáról –, ha e kiállítás címe nem *A tér tükröi* volna. Bernát a táj, a víz, a levegő természetét, szerkezetét, mozgásvilágát, működését festi. Nem értelmez és magyaráz, hanem fest: azt festi, amit lát. Monokróm festészetével évtizedek óta fizikusként dolgozik. Talán ezért is mondhatta nekem nemrégiben azt, hogy ő nem művész. Nem reagáltam rá, de érteni véltem, mire gondolhatott. Archeológus? Igen. A fény, a tér megragadhatatlan világának archeológusa. A víz-közeli tér mozgásait figyelve vizsgálja a tér szerkezetét: hisz e mostani képek tér-tanulmányok, tér-munkák, térkutatások, tér-felvételek. A Balaton felett elnyúló formák, nyúlványok, vonalak, habok kúpjai, tömbjei és spiráljai között egyszerre több irányba/irányból induló/végződő alakzatok foltjai-csavarjai között/mentén egyszerre több különálló tér keletkezik/támad. Ezeken a festményeken térképzés zajlik. A legújabb agykutatások szerint az agy 11 dimenziót állít elő, ennyi képződik benne, mi pedig egy-egy kép nézésekor, vagy éppen a véletlennek köszönhetően, ha nem is egyszerre, de külön-külön mindegyiket képesek vagyunk észlelni. Amikor Bernát most kiállított képeit nézzük, azt hiszem, ezekből a pluszdimenziókból észlelünk egyet-egyét, mi, dimenzió-hordozók (más néven: agy-hordozottak). Nem tudom, lehet-e a véletlenről beszélni egy olyan

⁵ Bernát András: *Láva*. Neon galéria, Budapest, 2023. február 28 – április 14., URL: <https://galerianeon.hu/2023-03-01-2023-04-14>

Peter de Thouars
Balaton, 2023. olaj, vászon, 50x50 cm

Peter de Thouars
Balaton, 2023. olaj, vászon, 50x50 cm

művész esetében, aki évek óta a teret kutatja, miközben a véletlen törvényeinek természetesen ő is alá van vetve. Egész létünk, öntudatra ébredésünk talán nem más, mint a véletlenek sorozata. A teremtés kezdetekor talán senki és semmi sem akarta, hogy az öntudatlan világból kiemelkedjen egy tudattal bíró lény, akit embernek hívunk.

*

Bernát András és Peter de Thouars festményein a víz tükröiben a tér tükröit látjuk, a tér tükröiben pedig további tükröződések.

Peter de Thouars
Balaton, 2023. olaj, vászon, 100x100 cm

